

Rusya Tarihi Ders Kitaplarında Türkler ve Moğollarla İlgili Okuma Parçaları*

Özgür AKTAŞ** Hürşit İSAYEV***

Makale Bilgisi	ÖZET
Makale Türü: Araştırma makalesi	Bu çalışmanın amacı altıncı sınıf Rusya tarihi ders kitaplarında yer alan Türk imajını tespit etmektir. Bu amaçla ulaşılan altıncı sınıf tarih ders kitaplarındaki okuma parçaları içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde kitaplarda Moğollar ve Türklerle ilgili çeşitli okuma parçalarına yer verilmiştir. Bu seçilen okuma parçalarında Türk- Moğol imajı genellikle savaşçı ve istilası özelliğiyle dikkat çekmektedir. Kazan'ın alınması hakkındaki okuma parçası ise bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Artık Rus topraklarına yapılan seferler sona ermiş; bu tarihten sonra Ruslar Türk topraklarında ilerlemeye başlamıştır.
Makalenin Geliş Tarihi:8.6.2021	
Makalenin Kabul Tarihi: 26.6.2021	
	Anahtar Kelimeler: Türk ve Moğol imajı, tarih eğitimi, okuma parçaları

Reading Texts Related to Turks and Mongols in Russian History Textbooks

ABSTRACT

The aim of that study is to evaluate the Turkish image in the reading passages in the sixth grade Russian history textbooks. For this purpose, the reading texts in the sixth grade history textbooks were evaluated via content analysis method. When the results of the research were evaluated, different reading passages about the Mongols and Turks have been selected. In these selected reading passages, the Turkish-Mongolian image usually draws attention with whose warrior and invasion feature. The reading passage about the being invaded of Kazan points to a dramatic change. Now the expeditions made towards the Russian lands have come to an end whereas the Russians began to conquer on Turkish land.

Keywords: Turkish and Mongolian image, history education, reading texts.

* Bu makale 21.05.2021/ 24.05.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi- 5"de sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

** Doç.Dr., Kafkas Üniversitesi Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Kars, Türkiye. E-posta: ozgurkafkas@gmail.com. ORCID ID: 0000-0003-4218-9545.

*** Prof. Dr., Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı ABD, Kars, Türkiye. E-posta: hursutisa@mail.ru, ORCID ID: 0000-0002-4578-3833.

GİRİŞ

Tarih Ders kitapları öğretim kazanımlarını gerçekleştirmek için öğrencilere kaynaklık ve rehberlik eden öğretim materyalleridir. Diğer sosyal alan derslerinde olduğu gibi tarih ders kitapları da öğrenmenin en iyi yardımcısıdır. Bunun temel nedenlerinden biri ders kitaplarının bir öğretim materyali olarak ekonomik olmasıdır (Karabağ, 2012: 40). Bunun yanında tarih ders kitapları da eleştirel bir gözle okunmalıdır. Bu tür kitapların yazımı, genellikle dikte edici ve yoğun düz anlatım biçimindedir. Ders kitaplarında bir çok fikir, sadece bir kaç satırla ifade edilmektedir. Tek bir paragrafta ya da tek bir sayfa üzerinde yüz yıllık bir zaman aralığını değerlendirmek oldukça güçtür. Çok ciltli kitaplarda açıklanan karmaşık tarihsel konuların bazı kitaplarda sadece birkaç paragrafta ele alındığı görülebilmektedir. Tarih ders kitaplarındaki konuların ezberlenmesinden ziyade analiz edilmesi beklenmektedir (Tanrıöğren, 2007: 338). Öğretmenler, öğrenciyi olabildiğince aktif kılan öğretim etkinliklerine ve materyallerine yer vermelidir. Bu açıdan yazılı ve sözlü edebiyat, sosyal bilgiler derslerine zengin bir materyal olanağı sunmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri öğretim sırasında, pek çok bilişsel, duyuşsal ve devinimsel hedefin gerçekleştirilmesi için edebiyat ürünleri işe koşulabilmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2005: 34). Öğrenciler sosyal bilgiler ders kitaplarının olayları yüzeysel ve ciddi bir biçimde anlatımını belirtirken, kurmaca ve kurmaca olmayan edebi ürünlerin tarihi olayları zevkli, yaşanmış biçimde ve insanileştirerek anlattığını dile getirirken (Levstik, 1989: 114) geçmişteki insanların düşünme biçimlerini, olaylar karşısında neden öyle tepki verdiklerini kavramaya yarayan empati becerisini geliştirdiğini de eklemek gerekmektedir (Groth and Albert, 1997: 46). Bu nedenle ders kitapları yazarlarının edebi ürünleri okuma parçası seçmeleri önemlidir.

Amerikan Ulusal Sosyal Bilgiler Konseyi olan NCSS demokratik bir cumhuriyette yaşayan yetişkin bir vatandaşın doğru kararlar verebilmesi için analiz becerilerine sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Farklı fikirleri karşılaştırmak ve çatışan bakış açılarını görmek için verilen okuma parçalarını öğrencilere yorumlamayı öğretmek sosyal bilgiler derslerinde önemli kazanımdır (Doğan, 2007: 76). Tarih ders kitaplarında yer alan metinlerin öğrencileri düşünmeye ve üretmeye yönlendirmesi önemlidir. Metne ve yazara bağlı cevapların birebir bulunabilecek, onları düşünmeye yöneltmeyen, hazır ve edilgen konuma iten parçaların seçilmemesi gerekmektedir. Okuma parçaları tarihsel bilgi ve öğrencilerin gelişim düzeylerine göre seçilen birinci ve ikinci elden kaynaklar olabilir. Dergiler, gazeteler, antlaşma metinleri, günlükler, anılar, seyahatnameler, şiirler, mektuplar, kurum raporları okuma parçaları olarak çeşitli ülke ders kitaplarında öğrencilere sunulabilirken (Çençen, 2011: 357) kimi zaman da öğretmenler ders kitaplarına destek amacıyla bağımsız olarak birinci el ve ikinci el kaynakları okuma parçaları olarak sınıfa getirebilmektedirler (Levstik, 1981: 175; Grant and Gradwell, 2005: 245).

Bu çalışma Rusya tarihi ders kitaplarında yer alan okuma parçalarındaki Türk imajını ortaya çıkarması açısından önemlidir. Türkiye’de, Rusya tarih ders kitaplarıyla ilgili önemli çalışmalar yapılmıştır. Ancak yapılan çalışmaların içeriği değerlendirildiğinde genellikle Türklerin nasıl anlatıldığı ile ilgili çalışmaların genel bir değerlendirilmesi şeklindedir (Akhan, 2020; Balta ve Demir, 2016; Başaran, 2012; Gatina, 2009; Kapar, 2016; Kınikoğlu, 2007; Maharramova- Cengiz, 2018; Maharramova-Cengiz ve Şimşek: 2017;). Bu karşı okuma parçalarını ele alan bağımsız bir çalışmanın yapılmadığı tespit edilmiştir. Okuma parçaları konuyu pekiştirmek, dikkat çekmek, öğrencilere özel mesaj vermek gibi işlevleri de bulunmaktadır. Bu anlamda bağımsız okuma parçalarının kitaplarda yer alan metinler kadar öneme sahip olduğu açığa çıkmaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın modeli

Bu araştırmanın yöntemi döküman analizine dayanmaktadır. Tarihçilerin ve arkeologların bir kültür veya medeniyetin geçmişine ilişkin özellikleri çalışırken kullandıkları en önemli çalışma yöntemlerinden birisi, kalıntılardan hareket etmektir. Bu anlamda yazılı malzemeler ve resimler, geçmiş hakkında bilmediğimiz pek çok şeyi sunan çok değerli bilgi kaynaklarıdır. Döküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187). Dökümanlarla araştırma yapanlar için ilk atılacak adım uygun dökümanları bulmaktır. Araştırmacılar gerekli ve kullanışlı dökümanları incelerken özenli olmalıdırlar. Pek çok kez umulmayan bir yerden kıymetli verilerin elde edilmiştir (Merriam, 2013: 142).

Materyaller

Rusya'da tarih dersi beşinci sınıftan itibaren başlamakta ve on birinci sınıfa kadar devam etmektedir. Tarih ders kitapları ise genel tarih ve Rusya tarihi şeklindedir. Genel tarih dersi öğrencilere dünya tarihini anlatırken, Rusya tarihi dersinde Rusya devletinin tarihi dünya tarihi ile etkileşimli bir şekilde sunulmaktadır (Şimşek ve Maharramova-Cengiz, 2015: 228). Rusya'da okutulan tarih ders kitapları incelendiğinde bir çok yayın evinin ders kitabı olduğu görülmektedir. Hangi kitabın okutulacağına bazen eyaletin, okulun veya öğretmenin karar verdiği görülmektedir (Maharramova- Cengiz, 2018: 464). Çalışmada altıncı sınıf Rusya tarihi ders kitapları seçilmiştir. Çalışmada kolay ulaşılabilir örneklem stratejisinden yola çıkılarak, web adresinden tespit edilen ücretsiz ulaşılabilen şu kitaplar incelenmiştir: Danilov & diğerleri (2009) Rusya Tarihi; Danilov & Kosulina (2012) Rusya Tarihi; Arsentev ve diğerleri (2016) Rusya Tarihi (URL 1). Karasar (2010: 111) örneklem üzerinde çalışmanın araştırmacıya geniş zaman, enerji ve para tasarrufu sağladığını belirtmiştir. Araştırmada amaç çok veri toplamak değil, geçerli ve güvenilir veriyi toplamaktır. Çoğu durumda ise iyi belirlenmiş küçük bir örneklem üzerinde yapılan araştırma, geniş bir evrende yapılan çalışmalardan daha iyi sonuç verebileceği için büyük küme üzerinde çalışmak bilimsel yaklaşım olmayabilir. Bu nedenle para, zaman açısından tasarruf sağlamak ve değişik tarihte yazılan ders kitaplarının içeriğinin aynı olduğu kararına varıldığı için çalışmada üç adet Rusya tarihi ders kitabının evreni temsil edeceği kararına varılmıştır.

Verilerin Analizi

Rusya Tarihi ders kitaplarından ulaşılan veriler içerik analize tabi tutulmuştur. İçerik analizi hacimli olan nitel materyali olarak temel tutarlılıkları ve anlamları belirlemeye yönelik herhangi bir nitel veriyi indirgeme ve anlamlandırma çabası olarak adlandırılmaktadır (Patton, 2014: 453). İçerik analizinde asıl hedef, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu çerçevede içerik analizi yoluyla veriler tanımlanmaya; verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır. İçerik analizinin temelindeki temel amaç birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 227).

BULGULAR

Araştırmanın bulgular bölümünde Rusya Tarihi ders kitaplarında Türkler ve Moğollarla ilgili okuma parçalarının Türkçe çevirisine yer verilecektir.

1- Çoşu Şu Kroniğine göre VI. yüzyılda Türk göçmenlerinin gelenekleri

“Türkler, çadırlarda ve keçe yurtlarda yaşıyorlar, otun ve suyun çok olduğu yerlere göçüyorlar, hayvan besliyorlar, vahşi hayvan avlıyorlar, Türklerin giyimleri yün ve deriden yapıyordu. Onlar, kendilerinin kurttan türediklerine inanıyorlardı. Her yıl atalarının yattığı mağaraya kurban getiriyorlardı. Sarhoş olana kadar kımız içiyorlardı. Ruhlara secde ediyor ve büyücülere inanıyorlardı. Savaşta ölmeyi kendilerine şeref sayıyorlar, hastalıktan ölmekten ise utanıyorlardı.” (Danilov, Danilov, Klokov & Tırın, 2009: 34).

Yukarıda verilen okuma parçasından anlaşılacağı gibi ders kitabında Çinlilerin, Türkler hakkındaki tasvirlerine yer verilmiştir. Bu metinde Türkler savaşçı ve göçebe imgesi ile tasvir edilmiştir.

2- Batı'nın yürüyüşü hakkında Rus elyazmasının anlattıkları

“Lanetliler, 1746 (1237) yılında kışta siyah ormanda kaldılar ve orda da gizlice kendi liderlerinin öncülüğünde Riyazan topraklarına geldiler. Ve onlar elçilerini Riyazan Knezi'nin yanına gönderdiler, ondan talep ettiler ki her şeyin onda birini vereceksin! Yani on knezden birini, on adamdan birini, on attan birini ve bütün eşyaların onda birini. Knezler; Riyazan Knezi Yuriy İngıbareviç'in kardeşleri Oleg ve Roman; Morom Knezi, Puron Knezi savaşmaya, Moğolları kendi topraklarına sokmamaya karar verdi. Onlar, Batı'ya karşı çıktılar ve elçisine bildirdiler. Lanet olmuşlar Riyazan topraklarını zaptetmeye başladılar ve Riyazan'ı kuşattılar, kuşatma on altı gün sürdü, 21 Aralık'ta Tatarlar şehri aldılar. Knez İngvareviç ve eşini, kadınları, çocukları, monahları, ve bütün papazları öldürdüler, kimilerini ateşle, kimilerini de kılıçla. Bazı insanları kestiler, bazılarını esir aldılar, Tatarlar şehri yaktılar.” (Danilov, Danilov, Klokov & Tırın, 2009: 147).

Yukarıda yer alan okuma parçasında Batu Han'ın Riyazan topraklarına yaptığı sefere yer verilmiştir. Bu seferin nedeni ise Rusların vergi vermeyi reddetmesi olarak açıklanmıştır. Yer verilen metinde Moğollar yıkıcı ve acımasız olarak betimlenmiştir. Rus el yazmaları dini ve efsanevi bir anlayışa göre yazıldığı için oldukça fazla millî duygu taşımaktadır.

3- Suzdal el yazmasına göre Rusya'da Moğol İstilası

“1237 yılında, yaz mevsiminde doğu taraftan, ormandan, Tatarlar Rus topraklarına geldiler ve Ryazan topraklarını mahvettiler ve Ryazan'a kadar işgal ettiler. Riyazan'ı da işgal ettiler ve orasını yaktılar, heryeri yaktılar, onların knezlerini öldürdüler, kimilerini esir ettiler, kimilerini atla sürükleyerek öldürdüler, kimilerinin ellerini arkadan bağlıyor, kimilerini de okla vuruyorlardı. Bir çok kutsal kiliseyi, manastırı, köyü yaktılar, eşyaları götürdüler bundan sonra Kolomna'ya doğru gittiler. Bu kışta Vsevolod'un torunu, Yuri'nin oğlu Vsevolod, Tatarların üzerine yürüdü ve Kolomna'da karşılaştılar. Burada çok dehşetli bir dövüş oldu, Vsevolod'un voyvodası (komutanları) Yeremey Glaboviç'i ve diğer askerleri öldürdüler ve Vladimir şehrine küçük bir durijina ile koşup geldi. Tatarlar ise Moskova'ya doğru koşup gitti. Aynı kışta Tatarlar, Moskova'yı aldılar, ve Ortodoks inancına sahip olan Filipnenka Voyavad'ı öldürdüler. Yuri'nin oğlu Vladimir'i esir aldılar. İnsanları öldürdüler, şehri ve kiliseleri ateşe verdiler, bütün manastırları, evleri, köyleri yaktılar, bir çok mal zaptederek geri çekildiler. Aynı kışta Tatarlar Vladimir'e yaklaştılar, Vladimirliler şehrin kapısını kapatarak saklandılar, Tatarlar ise Vladimir Yureviç'i getirerek altın kapıya yaklaştılar ve sordular: Knez Yuri şehir de mi değil mi? Vladimirliler, Tatarların üstüne ok attılar, Tatarlar da o altın kapılara ok attılar. Sonra Tatarlar dediler ki ok atmayın. Ve Tatarlar o kapının yanına yaklaştılar ve sordular, siz knezin oğlu Vladimir'i tanıyor musunuz? O çok üzgündü, Vsevolod ve Mistislav altın kapının üstünde durarak kendi kardeşleri Vladimir'i tanıdılar, o nasıl gamlı göz yaşlı manzaraydı!

Vladimir'i gören Vsevolod ve Mistislav durijinalarıyla beraber ağlıyorlardı. Tatarlar Vladimir'in duvarlarını dağıttılar ve başladılar taş atan mançınıklar yerleştirmeye, 7 Şubat Pazar günü şehre yaklaştılar ve öğleye yakın, öğle yemeğine doğdu şehri aldılar Vsevolod ve Mistislav kaçtı. Yepiskop Mitrofan ise Prenses Yuriyevna (Yuri'nin kızı) ile beraber baldızlarıyla, torunlarıyla ve diğer prenses kadınlar ve çocuklarla beraber Siviyatov Bogorodsi Kilisesi'ne sığındılar buna rağmen acımasızca ateşte yakıldılar." (Danilov & Kosulina, 2012: 112-113).

Üçüncü okuma parçası da ikinci okuma parçası gibi 1237 yılındaki Moğolların seferini anlatmaktadır. Bu okuma parçasında da Moğolların tasviri olumsuz olmuştur.

4- Baskak Şelkan hakkında halk türküsü

*"Genç Şelkan alıyordu, Çar'a ödenmemiş vergiyi,
Knezlerden yüz ruble, bayarlardan elli ruble,
Kimin parası yoksa, onun çocuğunu alırdı,
Çocuğu olmayanların, eşini alırdı,
Eşi olmayanların, kafasını alırdı"* (Arsentev vd., 2016: 34)

Yukarıda verilen metinde de görüldüğü gibi dördüncü okuma parçası olarak bir şiire yer verilmiştir. Şiirde Moğolların, Ruslardan aldıkları vergi dile getirilmiştir. Şiire göre vergi verilmediği takdirde Moğollar insanları esir almaktadır. Bu şiirde de olumsuz betimlemeler vardır.

5- 1327 yılındaki Tver İsyanı ile ilgili anlatı

"Kanunsuz Şevkal (han başkaki) pekçok Tatarla beraber Rusya'ya geldi. Tver'e gelerek büyük knezi sarayından kovdu, büyük knezlik tahtına oturdu. O, yüce Hıristiyanlığa karşı şiddetle, talanla, döverek, aşağılayarak baskı uygulamaya başladı. Knez ise kendi insanların kızmasına rağmen onları savunamıyor, onlara sabretme emri veriyordu. Lakin Tverliler buna baş eğmiyor, kabul etmiyor, bu uygulamalara karşı çıkmak için uygun zaman arıyorlardı. Ve 15 Ağustos günü, Dutko lakaplı Tverli Diyakon (kilise hizmetlisi) genç ve besili atını Volga'da su içirmeye götürdü. Tatarlar ise bunu gördüler ve atı onun elinden aldılar. Diyakon başladı bağırma "ey Tverliler, vermeyin, koymayın!" diyerek Tatarlarla kavgaya tutuştu. Tatarlar da ona sopalarla vurmaya başladılar. Ve birden çan çalmaya başladı ve herkes bir yere toplandı, bütün şehir bir araya yığıldı, bütün halk heyecanla toplandı ve bütün Tverliler bir olma sesi verdi ve nerde bir Tatar buldularsa onu dövmeye başladılar. Diğerleriyle beraber Şevkal da öldürüldü. Ancak bozkırda at otlatanlar kendilerini kurtardılar, en iyi atlarını alarak hızlıca Moskova'ya oradan da Orda'ya kaçtılar. Orada Şevkal'in öldürüldüğünü duyurdular... Kanunsuz Çar (han) o kışın ordusunu Rusya'ya gönderdi. Bir çok insan öldürüldü ve diğerleri de esir edildi, Tver ile diğer şehirler ise ateşe verildi..." (Danilov, Danilov, Klokov & Tırın, 2009: 184).

Beşinci okuma parçası 1327 yılında Rusların, Tver'de Moğollara karşı isyan etmesi hakkındadır. Bu okuma parçası da öğrencilere Moğollarla ilgili olumsuz tasvirler yapmaktadır.

6- Çernigov Knezi Mihail'in Altın Orda'da Ölümü Üzerine

"1246 yazında Çernigov Knezi Mihail torunu Borisle birlikte Tatarlara gitti, ve ne zamanki Batu, Knez Mihail'e adam gönderdi ve emretti ki o onların ateşine ve putlarına secde etsin; knez Mihail ise onların inandıklarına iman etmedi... ve bu dinsizler tarafından acımasızca hançerlendi" (Danilov & Kosulina, 2012: 128) .

Altıncı okuma parçası Çernigov Knezi Mihail'in öldürülmesi hakkındadır. Bu okuma parçası, Moğolların, kendi dinlerine geçmediği için bir Rus knezini öldürdüğünü dile getirmektedir. Moğollar genellikle dini hoş görüleriyle tasvir edilirken, yukarıdaki parçada ise tam tersi hoşgörüsüz olarak tasvir edilmiştir.

7- XIV. yüzyılın 30-40'lı yıllarında Altın Orda'nın Başkenti Yeni Saray Hakkında Açıklamalar. Müslüman yazarlar El-Ömer, İbn Arabşah ve İbn- Batuta'nın yazdıklarından

"Olağanüstü büyüklüğe ulaşan bu güzel şehir, düz bir arazi de kurulmuştur. Bu şehir duvarlarla çevrili değildir. Çar'ın (han) orada yerleştiği büyük bir saray var, o sarayın en tepesinde altın hilal bulunmaktadır. Saray ise duvarlarla kulelerle, emirlerin yaşadığı evlerle çevrilidir. Bu saray ilmin ve Tanrı'nın verdiği cevherin birleştiği yerdedir, kısa zamanda çok sayıda bilgili âlimler ve tanınmışlar burada toplanmıştır. Bu şehirde ibadet için on üç cami, pazarlar, hamamlar gibi önemli yapılar oluşmuştur. Güzel sokakların hepsi insanlarla doludur. Burada Yaslar, Alanlar, Kıpçaklar, Çerkesler, Ruslar ve Bizanslılar yaşamaktadır. Her halk kendi bölgesinde yaşıyor ve onların kendilerine ait sarayı vardır." (Danilov, Danilov, Klokov & Tırın, 2009: 167).

Yedinci okuma parçası siyasi tarih alanından değil, kültür ve medeniyet konusunda seçilmiştir. Okuma parçası Arap seyyahların gözlemlerine dayanmaktadır. Bu metinde Türk şehirleri olumlu imgelerle tasvir edilmiştir. Seyyahlara göre, Altın Orda şehirlerinde çeşitli milletten halklar barış içerisinde yaşamaktadırlar.

8-İvan Şilt Berger'in Seyahatnamesi'nden

Şilterberg- Alman asker- Haçlı Seferi'nde Yakın Doğu'da bulunmuş ve 1396 yılında Türk sultanı tarafından esir alınmıştır. Otuz yıl farklı Müslümanların esiri olarak yaşamıştır. Şiltenberg kendi ağalarıyla beraber hemen hemen bütün Müslüman topraklarını gezmiş, XV. Yüzyılın başında Altın Orda topraklarını dolaşmıştır.

"Tataristan (Altın Orda) gezdiğim ülkeler arasında. Bu ülkelerin arasında Harezmi (Orta Asya) - birincisi- bu güzel ülkede böyle büyük şehir Astrahan ve Tatar hanının Başkenti Saray Şehri'ni de gezdim. Çeşitli hayvanlarla zengin olan Bulgar şehri ve onun gibi Sibir ve Azak var. Bu şehir Don'un kıyısında yerleşmiş, balıkla zengin, bu balığı büyük gemilerle ve kayıklarla Venedik ve Cenova'ya götürüyorlar. Sonra başkenti Solhat (Kırım) olan bir Kıpçak devlet var, bu ülkede çeşitli tahıllar var. Onlardan hem de çok iyi şarap yaparlar. Orada Karadeniz kıyısında yerleşen Çerkeslerin ülkesi ve Tatar kralına vergi veren Rusların ülkesi var. Altın Tatarların ülkesi yürüme mesafesiyle üç ay sürüyor, bu memlekette düzenli bozkır var, orada ne orman ne tarla var. Bütün kaydettiğim topraklar Altın Tatarya'nın yönetimine aittir." (Danilov, Danilov, Klokov & Tırın, 2009: 223).

Rusya tarihi ders kitaplarında tespit edilen sekizinci okuma parçası esir düşen bir askerin Altın Orda topraklarıyla ilgili gözlemlerini içermektedir. Alman askerin gözlemlerine göre Bulgar Şehri ve Kırım çeşitli zenginliklere sahiptir. Alman asker, gezdiği toprakların bozkır olduğunu ormanların az olduğunu ve tarım yapılmadığını dile getirmiştir. Seçilen bu okuma parçası Türklerin yaşadığı coğrafyayı tasvir etmesi açısından önemlidir.

9- El yazmasından Kulikovo Savaşı ile ilgili destan

"Sonbaharda Ordu (Altınorda) Knezi Mamay kendi fikirdaşlarıyla ve diğer Ordu'nun knezleriyle ve tüm güçlü Tatar ve Kıpçaklarla bereber geldi, hatta ücretli askerler de vardı. Mamay dediki: Haydi! Bir zamanlar Batu'nun yaptığı gibi Rus knezinin ve güçlü Rusların

üzerine gideceğiz, Hıristiyanları mahvedeceğiz, Tanrı kiliselerini yakacağız, onların kanlarını dökeceğiz, nizamlarını bozacağız. İmansız Mamay kendi arkadaşları ve komutanları Boje Nehri'nde öldürüldükleri için kızgındı. Ve birleşmiş Rus knezlerinden ve güçlü kendi birlikleriyle Dimitri Moskova'dan yürüdü. Kendi vatanının savunmak için Kolomon'a geldi ve oraya yüz elli bin askerini yığı. Bunun dışında Knezin ordusundan başka 150 bin kişi vardı. Bu arada diğer yerlerden askerler de geldiler. Knez Andrey Polovskiy ve kardeşi ile Knez Dimitriy Biryanskiy askerleriyle. Knez temiz bir ovada bulunan Don'a geldi, Burası Dinyeperin ağzı ve Mamay'ın toprağıydı. İki güçlü kuvvet kısa sürede karşılaştı, ovayı askerler kapladı, on verst ötede bir çok asker vardı, burada çok acımasız ve büyük bir kavga oldu. Ta büyük Rus Knezliğinin başlangıcından itibaren böyle büyük dövüş olmamıştı. Pek çok Rus, Tatarlar tarafından, pek çok Tatar, Ruslar tarafından öldürüldü. Pek çok Tatar ölüsü Hıristiyan ölüsü üzerine düşüyordu ve bizim Knezin Tanrısı yabancılar üzerinde zafer kazandı. Mamay korkudan titredi, inleyerek dedi ki: Hıristiyanların Tanrısı büyük ve güçlüdür; kardeşlerim görünmez yollardan kaçınız! ve kendisi de hızlıca Orda'ya geri döndü. Bu durumu görünler büyükten küçüğe kaçmaya başladılar." (Danilov & Kosulina, 2012: 165).

Dokuzuncu okuma parçası Kulikovo Savaşı'yla ilgili bir el yazmasından alınmıştır. Metinden de anlaşılabilir gibi savaş objektif açıdan değil, dini ve mitolojik bir açıdan değerlendirmiştir. Milli hisler yüksektir. Bu seçilen parça tarih ders kitaplarının objektif tarih anlatım tarzı yerine, milli duygular aşıl原因 bir metni tercih ettiklerini göstermektedir. Bu durum Rusya tarih eğitiminin objektif ve nesnel tarih anlatımından kimi zaman uzaklaştığını göstermektedir.

10-Zadonşına Destanı'ndan

"Artık, denizden Don ve Dinyeper Irmaklarının başlangıcına, Rus topraklarına kara bulutlar geldi bunların içinde de kanlı tan yeri kızarma ve onun içinde de şimşekler çakmaya başladı. Don ile Dinyeper'in arasında olan Nepriyadva Çayı'nda ses ve gürültü başladı, Kulikovo Bozkırında birazdan insan cesetlerinin olacağını haber veriyordu, burada, Nepriyadva Çayı'nda kan dökülecekti. Şimdi, Don ve Dinyeper arasında arabaların sesleri geliyordu, düşman Rus toprağına geliyordu. Don Çayı'nın ve Dinyeper Çayı'nın ağzına bozkurtlar koşup geldiler, Meça Çayı'nın üstünde ulumaya başladılar. Rus topraklarına hücum etmek istiyorlardı. Bu zaman Meça Çayı üzerinde kazlar gıdıklamaya, kuğu kuşları da kanat çırpmaya başladılar. Artık kazlar gıdıklamıyorlar, kuğu kuşları da kanat çırpıyordu. Çünkü Lanet Mamay, Rus topraklarına geldi, askerlerini de getirdi. Şahinler, bozdoğanlar, belezer şahinleri Taş Moskova'dan uçtular ve mavi semalarda altın çanlara vurmaya başladılar. Onlar bir çok kaza ve kuğu sürüsüne darbe vurmaya başladılar, Rus kahadılar da lanet olmuş Çar Mamay'ın kuvvetlerine darbe vurmaya başladılar. Bu anda Büyük Knez ayağını altın üzengisine koydu, sağ eline kılıcını aldı. Doğu'dan onun yüzüne temiz güneş vuruyordu, güneş ona yolunu gösteriyordu. Boris ve Gleb ise akrabaları için dualar ediyorlardı. Bu arada şahinler, doğanlar ve belezer çalaganları tezlikle Don Çayı'na uçup geldiler kaz ve kuğu sürülerine hücum ettiler. Aslında bunlar güçlü Rus oğullarıydılar ki geldiler ve güçlü Tatar ordusuna saldırdılar, mızraklarla Tatar zırhlarına vurdular. Kulikovo Çölünde, Nepriyad Irmağı'nda düşman miğferlerinin üstüne darbe indirdi. At tırnaklarının altında toprak kapkara oldu ve çöllere Tatar kemikleri serpildi, topraklar kanlarıyla sulandı. Güçlü alaylar birlikte hücum ettiler birleştiler, çölleri ve bozkırları çiğnediler, çayları ve gölleri heyacana getirdiler. Rus topraklarında Divo haykırdı, emretti ki bütün topraklar onu dinlesin! Rus knezlerinin şöhreti övgü için Ornaç'a, Roma'ya, deniz yoluyla Kefe'ye, Tırnavo'ya oradan da Çargrad'a kadar yayıldı. Büyük Rusya, Mamay'a Kulikovo Çölünde, Nepriyad Irmağı'nda galip geldi." (Danilov & Kosulina, 2012: 243).

Onuncu okuma parçası da Kulikovo Savaşı'yla ilgilidir. Bu savaş hakkında yazılmış en önemli destan Zadonşına'dır. Tarih ders kitaplarına bu destandan bir bölüm alınması öğrencilere milli

duygular aşılacak içindir. Destan doğası gereği dini ve efsanevi nitelik taşımaktadır. Rusların Moğollar karşısında ilk galibiyeti olduğu için de özellikle seçildiği açıktır.

11- Kazan'ın alınması hakkında (N. M Karamzin'in eserinden)

"Kazan Ablukasını yazarken kaydetmeliyiz ki bu abluka Mamay dövüşünden zamanımıza kadar tüm Rusların hafızasında şerefle hatırlanmaktadır... Bu olağanüstü olayı yazmak için iki neden var: Birincisi iyi savunulan yerleri almadaki başarımız, diğeri onu savunanaların eşi görülmemiş, inanılmaz kahramanlığı. Şafak semayı parlak ve temiz şekilde ışıklandırdı. Kazanlılar duvarların üzerinde durdular; Ruslar ise onların karşısında. Muhkemleştirilmiş yerlerin savunulmasında bayrakların altında sakinlik vardı, tefler ve borular çalıyordu ancak ne düşman tarafında ne de bizim tarafımızda ne oklar atılıyordu ne de toplar gürlüyordu, herkes beklemeydi... Hükümdar, kilisede duruyordu... gök şiddetli gürledi, birdenbire toprak titredi, kilise yerinden oynadı... ve o çok dehşetli toprağın savrulmasını gördü, Kazan'ın üzerindeki ağır karanlığı gördü... Büyük top parçaları, kulelerin kırıntıları, evlerin duvarları ve insanlar bulut gibi yukarı kalkıyor ve şehrin üzerine düşüyordu. Rus alayları çok kararlı ve hızlı biçimde kaleye ilerlediler, Kazanlılar ise mağrur bir şekilde ölüm öncesi yerlerinden kıvıldamıyor, Hz. Muhammed'in adını anıyorlar, salevat getiriyorlardı. Onlar ok atmıyorlar, ateş etmiyorlar ve gözleriyle mesafeyi ölçüyorlardı ve birden dehşetli ateş açtılar; kurşunlar, taşlar, oklar havayı karanlığa çevirdiler, fakat Ruslar komutanlarının liderliğinden cesaret alarak duvara ulaştılar. Kazanlılar onlara ağaçlarla vuruyor, kaynar sıvılar döküyorlardı, onlar ise kendilerini savunmuyorlardı, kalkanlarının arkasına gizlenmiyorlardı: Kazanlılar açık duvarların üstünde ve geçitlerde duruyor, bizimkilerin çok dehşetli top ve ok ateşlerine nefretle bakıyorlardı." (Danilov & Kosulina, 2012: 224).

On birinci okuma parçası Kazan'ın Ruslar tarafından ele geçirilmesiyle ilgilidir. Kazan, Ruslar tarafından ele geçirilen ilk Türk-İslâm hanlığıdır. Bu açıdan önem taşımaktadır. Diğer önemi ise artık Rusların savunmadan, saldırıya geçtiği dönüm noktasına işaret etmektedir. Bu okuma parçası edebiyatçı ve tarihçi Karamzin'in eserinden seçilmiştir. Adı geçen metinde hem Kazanlılar hem de Ruslar olumlu imgelerle tasvir edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Rusya tarihi ders kitaplarıyla ilgili çalışma değerlendirildiğinde ilk okuma parçasının Çin kroniklerinden alındığı görülmektedir. Çin kroniği Türklerin bozkır yaşamları hakkında bilgi vermiştir. Bu kronikte dikkat çeken bir husus ise Türklerin kurttan türediği inancı ve savaşlarda gösterdikleri kahramanlıktır. Bu parça Rusya tarih ders kitaplarında yer almasına rağmen Çinlilerin, Türklere bakış açısını göstermektedir. İzbasar (2018: 132) Çin Halk Cumhuriyeti'nin güncel tarih ders kitaplarında ise Türklere ayrılan satırların gittikçe azaldığını belirtmiştir.

Rusya Tarihi ders kitaplarında yer alan iki okuma parçası ise Batu Han ve Moğolların Rus topraklarına yaptıkları seferlerle ilgilidir. Bu okuma parçalarına göre Moğollar, Rus topraklarını işgal etmiş, evleri ve kiliseleri yakmış, insanları öldürmüşlerdir. Maharramova- Cengiz (2015: 474) Rusya tarih ders kitaplarında Türk imajının barbar, yönetimi altındaki Hıristiyanlara zulmeden şeklinde yer aldığını tespit etmiştir. İki çalışmanın sonuçları da göstermektedir ki Rusya tarih ders kitaplarındaki Türk imgesi olumsuzluklarla ve ön yargılarla doludur.

Çergigov Knezi'nin din değiştirmemesi nedeniyle öldürüldüğüne yönelik okuma parçası Türklerin dinlerini yayma isteği, Rusların ise buna karşı olan direnişiyi açıklanabilir. Diğer bir okuma parçası ise Rusya'dan vergi toplayan Başkak Şelkan hakkındadır. Rusya'da Moğolların topladığı

vergi ciddi boyutlara ulaşmıştır ki bu durum ders kitabında da görüldüğü gibi halk türkülerine de yansımıştır. Rusların Moğol hâkimiyeti dönemi Rusların kolektif hafızalarına olumsuz olarak yansımıştır. Ruslar, Moğolların kendi topraklarına yaptıkları akını 1223 yılında Kalka Nehri kıyılarında durdurmaya çalışmış ancak başarısız olmuşlardır. Cengiz Kağan'ın torunu Batu, Volga Bulgarlarının topraklarını işgal etmiş ardından yönünü 1237-1238 kışında Rus knezliklerine çevirmiştir. Bu güçler 1237'de Riyazan'ı, ardından Kuzey-Doğu Rusya'nın Başkenti Vlademir'i yerle bir etmişlerdir. Moğolların yıkıcı akınları pek çok yıllığa ve seyahatnamecilerin eserlerine de yansımıştır. Papa Nevinni (Masum) IV'ün Moğol kağanına gönderdiği elçisi Giovanni de Plano Carpini; Fransız Kralı Louis IX. tarafından Moğol Kağanı Batu'ya gönderilen Rubruck'lu William da Moğolların saldırıları sonucunda Rus topraklarının büyük bir yıkıma uğradığını kaydetmişlerdir. Rusların, Moğol hâkimiyeti döneminde olumsuz anıları arasında ödedikleri vergiler bulunmaktadır. Altın Ordu Devleti fethettiği halklardan hâkimiyetin kabulünü, vergi ödenmesi, istenilen zamanda asker gönderilmesini şart koşulmuştur. Bunun için ilk kez 1257 yılında Rus topraklarında nüfus sayımı yapılmıştır. Moğollar kendilerine itaat edildiği ve vergiler ödendiği takdirde Rus yönetici elitlere dokunmamışlardır. Kağanlar, Rus topraklarında, vergi toplanması gibi işlerin yürütülmesi için başkaki adlı memurları görevlendirmişlerdir (Acar, 2009: 53-55) ancak on dördüncü yüzyılın başında, Moğollar bu sorumluluğu Rus prenslerine devretmişlerdir (Engel ve Martin, 2020: 39)

Ders kitaplarının yer verdiği bir okuma parçası da Arap seyyahlara aittir. Arap seyyahlar Türk şehirleriyle ilgili gözlemlerini kaydetmişlerdir. İki okuma parçası ise Şevkal'in vergi toplaması ve Rus halkının bu duruma isyan etmesi hakkındadır. Tarih ders kitaplarında bir okuma parçası ise Türklere esir düşen bir Alman askerinin anılarından seçilmiştir. Esir asker, Orta Asya'da bir çok yer gezdiğini ifade etmiştir. Bu şehirlerden biri olan Azak'ta balıkçılık yapıldığı, Kırım'da ise şaraplar üretildiğini ifade etmiştir.

İki okuma parçası ise Kolikovo Savaşı ve Zadoşına Destanı'yla ilgilidir. Kolikovo Meydan Muharebesi, Altın Orda'da büyük nüfuz sahibi olan Mamay Mirza ile Moskova Knezi Dimitri İvanoviç arasında gerçekleşmiştir. 1373 yılında Moskova ordusunun Arabşah Han'a karşı Voja Nehri yakınlarında zafer kazanması Dimitri İvanoviç'in güç kazandığının önemli kanıtıydı. Bu galibiyetten cesaret alan Ruslar Moskova'ya Mamay tarafından gönderilen elçilerin isteklerini reddetmişlerdir. Mirza Mamay, Moğollarlardan başka, Kumanlar, çerkesler, Alan (Yas), Burtan (Yahudiler), Ermeniler ve Cenevizlerden oluşturduğu ordu ile harekete geçmiş. Litvanya Beyi Yagayla ile de ittifak yapmıştır. Ancak Yagayla savaş meydanına gelmemiştir. Savaş Moğollar lehinde devam ederken Rusların beklettikleri kuvvetlerini savaş meydanına sokmaları savaşın Ruslar lehine dönmesine neden olmuştur. Böylece 1380 yılında gerçekleşen savaş Ruslar kazanmışlar. Knez Dimitri İvanoviç'e "Don Muzafferi" (donskoy) lakabı verilmiştir. Bu zafer Altın Ordu hanına karşı değil bir Moğol mirzasına karşı kazanılmış, Moğollar bunun intikamı için Moskovaya sefer yapıp yirmi dört bin kişiyi öldürmüşlerse de bu zafer Rusların morallerini ve maneviyatlarını oldukça yükseltmiştir (Kurat, 1999: 95-97). Kulikovo Zaferi'nden çok kısa süre sonra bu sefer ve zafer hakkında destanlar yazılmasına rağmen bunlardan "Mamay Savaşı Hakkında Hikâye", "Rus Çarı Büyük Knez Dmitriy İvanoviç'in Hayatı ve Ölümü Hakkında Hikâye" ile "Zadoşına" en çok yayılanları olmuştur (Yücel, 2020: 161). Şimşek (2014: 313) destanlar ve efsanelerin toplumların kültürel öğeleri olduğunu belirtmiştir. Bu ürünler geçmişte yaşamış kişi ve yaşanmış olaylar hakkında kuşaktan kuşağa sözlü aktarılmış anlatı ve tasvirlerdir. Bu anlamda sözü edilen destanların Rus toplumun hafızası ve bilinçaltına ışık tutması açısından önemlidir.

Son okuma parçası ise Kazan'ın Ruslar tarafından alınmasıyla ilgilidir. Bu okuma parçası edebiyatçı ve tarihçi olan Karamzin'in eserinden seçilmiştir. Nikolay Mihayloviç Karamzin 1 Aralık 1766 yılında Simbirskiy Eyaleti'nin Mihaylovka köyünde, Tatar kökenli, soylu bir ailede dünyaya

gelmiştir. N.M. Karamzin'in Santimentalist Akım'ın etkisi altında kaleme aldığı "Zavallı Liza" adlı eserinde "küçük insan" temasını işlemektedir. "Küçük İnsan" teması o dönem içerisinde yaşayan insanların buldukları sosyal konumu ve ruh hallerini belirtmek için kullanılan bir yöntemdir. Toplumda küçük insanlara karşı takınılan tutum, Çarlık yönetiminin bu insanları hiçbir şekilde önemsememesi içinde buldukları durumun ne kadar kötü olduğunu göstermektedir. Sıradan kimseler etkisiz bir biçimde yaşamakta ve sessiz bir şekilde hayata veda etmektedirler. Düşük rütbeli memurlar, menzil bekçileri, fakir köylüler ve bu insanların yaşamları dönem içerisinde var olan yazarlar tarafından kaleme alınmaya başlanmıştır (Çetinkaya, 2015: 2). Karamzin büyük bir edebiyatçı olmanın yanında önemli bir tarihçidir. Tarihi eserler yazan Karamzin 1803 yılında historiografi uzmanlığını alarak tarih çalışmalarına ağırlık vermiştir. Bu çalışmalarda I. Aleksandr tarafından kendisine maaş bağlanmış ve çalışmalarını Çar'ın himayesine rahatlıkla yapabilmektedir. "Rus Devleti Tarihi" adlı çalışması için yaklaşık kırk vakayinameden istifade etmesi, kullandığı dipnot ve atıfların zenginliği yazarın başarılı bir tarihçi olduğunu da göstermektedir (Dilekçi, 2017: 106-107). Karamzin'den alınan bu okuma parçası aslında bir dönüm noktasını da göstermektedir. Artık Ruslar savunma pozisyonunu terk ederek Türk topraklarını işgale başlamışlardır. Bu okuma parçasında her iki toplum da kahramanlığıyla tasvir edilmiştir. Her iki tarafın da olumlu olarak betimlenmelerinde Karamzin'in Tatar ve Rus kökenli olmasının da payı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, K. (2009). *Ortaçağ'dan Sovyet Devrimi'ne Rusya*, İletişim.
- Akhan, O. (2020). *Türkiye, ABD ve Rusya lise tarih programlarının ve ders kitaplarının karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Gazi Üniversitesi.
- Arsentev, N.M., Danilov, A.A., Stefanoviç, P.S & Tokareva A, Y. A. (2016). *İstoriya Rosii*, Prosveşeniye.
- Balta, E & Demir, S. (2016). Tarih, kimlik ve dış politika: Rusya Federasyonu güncel tarih ders kitaplarında Osmanlı-Türk imajı. *BİLİG*, 76, 1-31. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/25338/267577>.
- Başaran, V. (2012). Çarlık dönemi ders kitaplarında Osmanlı imgesi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (2), s.199-219.
- Çençen, N. (2011). *Cumhuriyetten günümüze ortaöğretim. T.C İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında okuma parçaları meselesi*. 5. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Ankara.
- Çetinkaya, E. (2015). *Santimentalizm akımı ve N.M. Karamzin'in "zavallı liza" eserindeki "küçük insan" teması (Türk öğrencisinin bakış açısıyla)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- Danilov, A.A., Danilov, D. D., Kulokov, B.A., & Tırın, C. B. (2009). *İstoriya Rasiyi*, Dopuşeno Ministerstvom Obrazovaniya i Nauki RF.
- Danilov, A. A & Kosulina, L. G (2012). *İstoriya Rosii*, Prosveşeniye.

- Dilekçi, P. (2017). N.M. Karamzin'in "Zavallı Liza" ve Sami Paşazade Sezai'nin "Sergüzeşt" adlı Eserlerinde Halk Kültürü Yansımalarının karşılaştırmalı Analizi, Atatürk üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Yayımlanmamış Doktora Tezi].
- Doğan, Y. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıtların kullanımı*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü [Yayımlanmamış Doktora Tezi].
- Engel, B. A and Martin, J. (2020). *Rusya Tarihi* (Çev. F. Şahin), İnkılap.
- Gatna, V. (2009). Rus tarih ders kitaplarında Osmanlı/ Türk İmgesi. Yıldız Teknik Üniversitesi [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].
- Grant, S. G and Gradwell J. M. (2005). The sources are many : Exploring history teachers' selections of classroom texts. *Theory and Research in Social Education*, 33 (2), pp.244-265.
- Groth, J. L & Albert, M. (1997). Arts alive in the development of historical thinking. *Social Education*, 61 (1), pp 42-44.
- İzbasar, N. (2018). Çin Halk Cumhuriyeti tarih ders kitaplarında Türk imajı (121-132). Dünyada Türk İmajı (Ed. A. Şimşek), Pegem Akademi.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2005). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller*, üçüncü baskı, PegemA Yayıncılık.
- Kapar, M. A. (2016). Sovyetler dönemi tarih ders kitaplarında eskiçağ tarihi ve eski Türk tarihinin öğretimi. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 5, 229-252. <https://dergipark.org.tr/en/pub/usad/issue/28214/299571> adresinden alınmıştır.
- Karabağ, G. (2012). Tarih eğitimi ve ders kitabı kullanımı, (s.39-74). *Tarih Öğretiminde Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı* (Ed. İ.H. Demircioğlu ve İ. Turan), Pegem Akademi.
- Kınıkoğlu, S. (2007). Images and representations of Turks and Turkey in Soviet history textbooks. *Internationale Schulbuchforschung*, Vol. 29, No. 3, Europa – Peripherie Ost/Südost / Europe – The Eastern/South-Eastern Periphery, pp. 259-271, Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/43056785>.
- Kurat, A. N. (1999). *Rusya Tarihi*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu.
- Levstik, L. S. (1981). Using adolescent fiction as a guide to inquiry. *Theory into Practice*, 20 (3), pp. 174-178. Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/1476971> adresinden ulaşılmıştır.
- Levstik, L. S. (1989). Historical Narrative and the Young Reader. *Theory into Practice*, (2) Learning through Text, pp. 114- 119. <http://www.jstor.org/stable/1476997> adresinden alınmıştır. Accessed: 28/04/2010 18:59.
- Merriam, S. B (2013). Dökümanlardan verilerin toplanması (131-156). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çev. Ed. S. Turan), Nobel.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, 21. Baskı, Nobel.

- Maharramova- Cengiz, N. ve Şimşek, A. (2017). Sovyetler Birliği döneminde Rusya'da okutulan tarih ders kitaplarında Türk imgesi, *CTAD*, 13(26), 77-66.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri* (Çev. Ed. M. Bütün ve S.B. Demir), Pegem Akademi.
- Şimşek, A. (2013). Tarih öğretiminde destanlar ve efsaneler (313-318). *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri* (Ed. M. Safran), İkinci baskı, Yeni İnsan Yayınevi.
- Şimşek, A ve Meherremova C. (2015). Rusya Tarih Ders Kitaplarında Türk-Osmanlı İmgesi. *TUHED*, 4 (2), 225-258. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/164064> adresinden ulaşılmıştır.
- Tanrıöğren, G. (2007). Tarih metinlerini anlayarak okuma stratejileri: "karşılıklı öğretim" uygulaması (s.338-345). *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, ikinci baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yıldırım , A ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 6. Baskı, Seçkin.
- Yücel, M. U. (2020). Altın Orda-Rus Mücadelesinin Edebiyata Yansıması: Zadoşına Destanı. *BİLİG*, 93, 149-179. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/48980/718082> adresinden ulaşılmıştır.
URL.1. <https://may.alleng.org/d/hist/hist449.htm>.

EXTENDED SUMMARY

The basic aim of this study is to evaluate the Turkish-Mongolian image in the reading texts. The survey model approach was adopted in the study. Survey models are research approaches whose aim is to describe a past or present situation as it is. The method of this research is based on document analysis. One of the most important working methods used by historians and archaeologists when studying the features of the past of a culture or civilization is to move from the ruins. In this sense, written materials and pictures are very valuable sources of information, documents that present many things that we do not know about the past. Document review includes the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena that are aimed to be investigated. In the study, sixth grade Russian history textbooks were selected. Based on the easily accessible sampling strategy in that study. The aim of the research is not to collect a lot of data, but to collect valid and reliable data. In most cases, it is not a matter of pride to work on a large set, as research on a well-defined small sample can yield better results than work on a large population. For this reason, it was decided that four Russian history textbooks would represent the universe in the study, since it was decided to save money and time and the content of the textbooks written on different dates was the same. The data which collected from the Russian history textbooks were reviewed via content analysis. Content analysis is an effort to reduce and make sense of any qualitative data to determine basic coherences and meanings by taking voluminous qualitative material.

When the results of the study are evaluated, it is seen that the first reading passage was taken from the Chinese chronicles. The Chinese chronicle gave information about the steppe life of the Turks. Another remarkable point in this chronicle is the belief that Turks are descended from wolves and describes their heroism in wars.

Two reading passages in Russian history textbooks are about the invasion of Batu Khan and Mongols toward Russian lands. According to these reading passages, the Mongols invaded Russian lands, burning houses and churches, and killing Russians. The reading text that states that the Chergigov Knezi was killed because of not converting Turkish religion which would be explained by the desire of the Turks to spread their religion and the resistance of the Russians against it. Another reading piece is about Başkak Şelkan, who collects taxes from Russia. The tax collected by the Mongols in Russia reached serious levels, which was reflected in the folk songs as seen in the textbook. The Russians tried to stop the Mongol incursions into their lands on the banks of the Kalka River in 1223, but were unsuccessful. Batu, the grandson of Genghis Khan, occupied the lands of the Volga Bulgars, after turned his expedition to the Russian land in the winter of 1237-1238. These forces destroyed Riyazan in 1237 and then Vladimir, the Capital of North-East Russia. Among the negative memories of the Russians during the Mongolian rule are the taxes they paid. The Altın Orda State stipulated the acceptance of sovereignty from the peoples it conquered, the payment of taxes, and the sending of soldiers at any time. For this, the first census was conducted in 1257 in Russian territory. Another reading text included in the textbooks belongs to Arab travellers who wrote their observations related to Turkish cities. Two reading passages are on Şevkal's tax collection and the Russian people's rebellion against this application. A reading passage in history textbooks is selected from the memories of a German soldier who was captured by the Turks. The captive soldier stated that he traveled to many places in Central Asia. He stated that fishing has been done in Azov and wines have been produced in Crimea.

Two reading passages are about the Battle of Kulikovo and the Epic of Zadonshina. The Battle of Kulikovo was fought between Mamay Mirza and Moscow Knezi Dmitry Ivanovich. The victory of the Moscow army against Arabshah Khan near the Voja River in 1373 was an important proof of Dmitry Ivanovich's gaining power. Encouraged by this victory, the Russians rejected the requests of the envoys sent to Moscow by Mamay. Apart from Mongols, Mirza Mamay took action with the army he composed of Cumans, Circassians, Alan (Yas), Burtan (Jews), Armenians and Genoese. He also made an alliance with the Lithuanian lord Yaga in the province. However, the Yagayla did not come to the battlefield. While the war was going on in favor of the Mongols, the Russians' putting their forces on the battlefield caused the war to turn in favor of the Russians. Thus, the Russians won the war that took place in 1380. Knez Dimitri Ivanovich was nicknamed "Don hero" (donskoy). Although epics were written about this expedition and the victory shortly after the Kulikovo Victory, the most popular of these were "The Story of the Battle of Mamay", "The Story of the Life and Death of the Russian Tsar Great Knyaz Dmitriy Ivanovich" and "Zadonshina". The last reading is about the capture of Kazan by the Russians. This reading passage is selected from the work of Karamzin, a Russian writer and historian. N.M. Karamzin's "Poor Liza", which was written under the influence of the Sentimentalist Movement, deals with the theme of "ordinary people". Besides being a great writer, Karamzin is an important historian. Karamzin, who wrote historical works, took his historiographical expertise in 1803 and accelerated his studies on history. The fact that he benefited from about forty chronicles for his work titled "History of the Russian State", the author's use of 6538 footnotes in his book and the reference to 350 authors show that the author is a successful historian. This reading passage from Karamzin actually points out a change. After this the Russian's army left their defensive position and started toward occupy Turkish lands.